

№ 1556-р : станом на 29 груд. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text>.

3. Плахотнік О.В. Практичне застосування штучного інтелекту у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. № 4. 2019. С. 45

4. Штучний інтелект у правосудді. URL: <https://.cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/>.

5. Мовчан А.В. Напрями застосування штучного інтелекту силами безпеки і оборони України в умовах війни. Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості : збірник тез Всеукраїнського круглого столу (15 березня 2024 року) / упор. О. О. Барабаш. Львів : ЛьвДУВС, 2024. С. 123–126.

6. Удовенко Ж.В., Басиста І.В., Використання штучного інтелекту у кримінальному провадженні: ілюзія чи реальність. Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості : збірник тез Всеукраїнського круглого столу (15 березня 2024 року) / упор. О. О. Барабаш. Львів : ЛьвДУВС, 2024. С. 188–197.

Хабло Оксана Юрївна,

завідувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВИЙ СТАТУС РЕЧЕЙ, ВИЛУЧЕНИХ ПІД ЧАС ОБШУКУ

Недоторканність права власності є конституційною засадою кримінального судочинства, яка закріплена у ст. 41 Конституції України та ст. 16 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, де задекларовано, що позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому КПК України. На підставах та в порядку, передбачених КПК України, допускається тимчасове вилучення майна без судового рішення [1].

Дискусійним, та таким, що потребує правової визначеності, є питання законності обмеження права володіти, користуватися чи розпоряджатися майном, яке було вилучене під час обшуку чи огляду. Адже в правозастосовній практиці виникають проблеми щодо визначення правового статусу такого майна.

Так, у ч. 7 ст. 236 КПК України, яка регламентує процесуальний порядок виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, вказано, що предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукування в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені

законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном [1]. Аналогічна норма міститься і в ч. 7 ст. 237 КПК України, яка регламентує процесуальний порядок проведення огляду, де також вказано, що вилучені речі та документи, що не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном [1].

Тобто, відповідно до наведених вище норм, речі, які вилучаються під час обшуку, можна диференціювати на такі групи: 1) речі, вказані в ухвалі слідчого судді про дозвіл на обшук, для виявлення та вилучення яких проводилася ця слідча (розшукова) дія; 2) речі, які не входять до переліку речей, щодо яких надано дозвіл на відшукання в ухвалі про обшук.

Щодо правового статусу речей, які не були вказані в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку як такі, задля відшукання та вилучення яких і має бути проведений обшук, то законодавець врегулював це питання віднісши їх до категорії «тимчасово вилучених речей». Як вірно зауважує з цього приводу О.Г.Шило, вилучення в цьому випадку здійснюється в результаті законно проведеної слідчої (розшукової) дії, проте предметом попереднього судового контролю у даному випадку виступає вирішення питання законності обмеження конституційного права людини на недоторканність житла чи іншого володіння для проведення обшуку. Утім, зв'язок цих речей і документів з кримінальним провадженням, а тому і необхідність їх вилучення і обмеження у такий спосіб конституційного права власності на момент проведення обшуку не було предметом судового контролю, у зв'язку з чим за змістом закону такі речі вважаються тимчасово вилученим майном [2, с. 376].

Правовий статус «тимчасово вилученого майна» обумовлює необхідність прийняття рішення щодо подальшої долі цього майна. Адже в ч.1 ст.167 КПК України вказано, що майно є тимчасово вилученим до вирішення питання про арешт майна або його повернення, або його спеціальну конфіскацію в порядку, встановленому законом. Тобто, після тимчасового вилучення майна у найкоротший строк слідчий, прокурор має прийняти рішення чи про повернення тимчасово вилученого майна особі, у якій воно було вилучене, чи про його арешт відповідно до статей 170–175 КПК України.

Так, згідно з абзацом 2 ч. 5 ст. 171 КПК України у разі тимчасового вилучення майна під час обшуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді, передбаченої ст. 235 КПК України, клопотання про арешт такого майна повинно бути подано слідчим, прокурором протягом 48 годин після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, в якій його було вилучено [1].

Отже, речі, які були вилучені під час обшуку чи огляду, та щодо яких не було рішення суду щодо законності їх вилучення, мають статус тимчасово вилученого майна, щодо якого у найкоротший строк приймається рішення чи про повернення їх володільцю, чи про

накладення на них арешту, зокрема з метою збереження речових доказів.

Щодо правового статусу речей, вилучених на підставі ухвали слідчого судді про обшук, то законодавець не містить чіткої відповіді на запитання щодо необхідності накладення арешту на таке майно. Адже, з одного боку, в ухвалі про обшук вказуються речі для виявлення та вилучення яких і проводиться обшук. Але, в такому разі виникають запитання щодо правових підстав тривалого зберігання органами досудового розслідування речей/майна, яке було вилучене на підставі ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук.

Так, в ухвалі Святошинського районного суду м. Києва від 2019 року зазначається, що «клопотання про арешт подається слідчим лише щодо майна, яке було тимчасово вилучене. Водночас законодавець не зазначає, що у подальшому, після проведення обшуку, дозвіл на який надано слідчим суддею, слідчий повинен звернутись до слідчого судді із клопотанням про арешт такого майна. ... Отже, арешту за ухвалою слідчого судді підлягає лише тимчасово вилучене майно» [3]. В ухвалі цього ж суду від 2021 року уже викладена інша позиція та вказано, що навіть якщо ухвалою слідчого судді про обшук надано дозвіл на вилучення певного майна, це не звільняє слідчого від обов'язку звернутися з клопотанням про арешт майна для перевірки наявності підстав для обмеження власника майна у його конституційному праві володіти, користуватися та розпоряджатися майном [4].

Тобто, в правозастосовній практиці не має єдиного підходу до вирішення питання щодо необхідності чи відсутності потреби накладення арешту на речі/майно, вилучене на підставі ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук.

Аналіз кримінального процесуального законодавства дозволяє дійти висновку про необхідність накладення арешту на майно, навіть якщо воно було вилучене на підставі ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук. Адже в ухвалі слідчого судді про дозвіл обшук не вирішується питання про тривалість збереження вилученого майна. Тобто, в ухвалі суду про дозвіл на обшук надається дозвіл лише на вилучення відшуканих речей, але не вирішується питання про тривалість їх зберігання. На користь такого твердження свідчить і положення ч. 1 ст. 100 КПК України, де вказано, що речовий доказ, який був наданий стороні кримінального провадження або нею вилучений, повинен бути якнайшвидше повернутий володільцю, крім випадків, передбачених статтями 160–166, 170–74 КПК України [1]. Тобто, речовий доказ не повертається якнайшвидше лише у випадку накладення на нього арешту.

Окрім цього, відсутність судового рішення про накладення арешту на майно, яке було вилучене на підставі ухвали про проведення обшуку, унеможливує забезпечення обґрунтованості тривалого обмеження права особи володіти, користуватися чи розпоряджатися

цим майном. Адже ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи не підлягає оскарженню. Відповідно, володілець майна не має можливості відновити своє право власності на це майно шляхом оскарження його вилучення. Як справедливо з цього приводу відмічає О. Г. Шило, предмет судового контролю має декілька складових, а саме – законність обмеження конституційного права на недоторканність житла чи іншого володіння особи, а також права власності. Правовий статус вилученого під час обшуку майна визначається з урахуванням наявності у нього ознак, що дозволяють констатувати його доказове значення для даного кримінального провадження [2, с. 377].

Тобто, якщо вилучене майно має ознаки речових доказів, слідчий, прокурор повинен звернутися до слідчого судді з клопотанням про накладення арешту на таке майно з метою збереження речових доказів. Якщо вилучене майно не має ознак речових доказів, то немає й підстав його зберігати та не повертати володільцю.

Отже, право власності є конституційно захищеним правом, обмеження якого потребує наявності судового рішення як щодо факту вилучення майна, так і його неповернення володільцю протягом тривалого періоду часу. Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи є підставою для вилучення вказаних у ній речей. Але тривале неповернення органом досудового розслідування вилучених речей має здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді про накладення арешту на це майно.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : затв. Законом України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775>.

2. Шило О. Г. Актуальні питання застосування арешту майна в кримінальному провадженні. *Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення* : матеріали постійного діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 27 трав. 2016 р.). Харків, 2016. Вип. 7. С. 375–378.

3. Ухвала Святошинського районного суду м. Києва від 12 лютого 2019 року, справа № 759/2692/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80087040>.

4. Ухвала Святошинського районного суду м. Києва від 23 вересня 2021 року, справа № 759/20261/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99843740>.